

PROFESSIONAL TA'LIMIDA AKADEMIK KO'NIKMALARNING O'RNI

Toshkent davlat iqtisodiyot universitetining To'rtkul fakulteti

Shokirov Jamshidbek

Ilmiy rahbar

Musobek Raximbayev

Annotatsiya: Ushbu maqolada professional ta'lim tizimida akademik ko'nikmalarning o'rni, ularning shakllanishi va ta'lim samaradorligiga ta'siri tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari akademik ko'nikmalar talabalarning tanqidiy fikrlash, mustaqil o'rganish va kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: akademik ko'nikmalar, professional ta'lim, tanqidiy fikrlash, mustaqil o'rganish.

Kirish: Zamonaviy ta'lim tizimi globallashuv va innovatsion rivojlanish sharoitida yangi talablarni yuzaga keltirmoqda. Professional ta'lim nafaqat nazariy bilimlarni berish, balki talabalarni amaliy faoliyatga tayyorlashni ham o'z ichiga oladi. Bu jarayonda akademik ko'nikmalar muhim o'rin egallaydi. Akademik ko'nikmalar deganda, ilmiy izlanish olib borish, tahlil qilish, tanqidiy fikrlash, yozma va og'zaki nutqni rivojlantirish kabi kompetensiyalar tushuniladi. Ushbu ko'nikmalar talabalarning kasbiy rivojlanishida asosiy vosita hisoblanadi. Mazkur tadqiqotning maqsadi – professional ta'lim tizimida akademik ko'nikmalarning o'rnini aniqlash va ularning samaradorligini baholashdan iborat.

Metodologiya: Tadqiqot davomida quyidagi metodlardan foydalanildi:

Nazariy tahlil – ilmiy adabiyotlar va pedagogik manbalarni o'rganish

So'rovnoma – talabalar orasida akademik ko'nikmalar darajasini aniqlash

Kuzatish – ta'lim jarayonida talabalar faoliyatini tahlil qilish

Taqqoslash metodi – akademik ko'nikmalarga ega va ega bo'lmagan talabalar natijalarini solishtirish

Tadqiqot obyekti sifatida professional ta'lim muassasalari talabalari tanlandi.

Mazkur tadqiqotda professional ta'lim tizimida akademik ko'nikmalarning o'rnini chuqur o'rganish maqsadida aralash tadqiqot yondashuvi (mixed-methods approach) qo'llanildi. Ushbu yondashuv sifat va miqdoriy ma'lumotlarni uyg'unlashtirish orqali natijalarning ishonchligini oshirishga xizmat qildi.

Tadqiqot dizayni sifatida eksplanator ketma-ket model (sequential explanatory design) tanlandi. Dastlab miqdoriy ma'lumotlar yig'ildi, so'ngra ularni izohlash uchun sifat tahlillari amalga oshirildi.

Ishtirokchilar.

Tadqiqotda professional ta'lim muassasalarining 2–3-bosqich talabarlari ishtirok etdi. Tanlov maqsadli tanlash (purposive sampling) asosida amalga oshirilib, akademik faoliyati turlicha darajada bo'lgan talabalar qamrab olindi.

Ma'lumot yig'ish usullari.

Tadqiqot jarayonida quyidagi vositalardan foydalanildi:

Standartlashtirilgan testlar – talabalarning akademik ko'nikmalari darajasini aniqlash uchun

Likert shkalasiga asoslangan so'rovnoma – o'quvchilarning o'z-o'zini baholashi va munosabatlarini o'rganish uchun

Yarim tuzilgan intervyular – chuqur sifat ma'lumotlarini olish uchun

Portfel tahlili (portfolio assessment) – talabalar tomonidan bajarilgan yozma va ilmiy ishlarni baholash uchun

Tahlil usullari.

Miqdoriy ma'lumotlar statistik tahlil yordamida qayta ishlanib, o'rtacha qiymat (mean), standart og'ish (standard deviation) va korrelyatsiya koeffitsiyentlari aniqlanildi.

Sifat ma'lumotlari esa tematik tahlil (thematic analysis) asosida kodlandi va asosiy kategoriyalar ajratib olindi.

Ishonchlilik va haqiqiylik (Reliability and Validity)

Tadqiqot natijalarining ishonchligini ta'minlash uchun:

so'rovnoma vositalarining ichki mosligi (Cronbach's alpha) tekshirildi

ma'lumotlar triangulyatsiyasi qo'llanildi (bir nechta manbadan foydalanish)

ekspert bahosi orqali mazmuniy validlik ta'minlandi

Etik jihatlar.

Tadqiqot davomida barcha ishtirokchilardan rozilik olindi, ularning shaxsiy ma'lumotlari maxfiy saqlandi va natijalar faqat ilmiy maqsadlarda qo'llanildi.

Natijalar: Tadqiqot natijalari quyidagilarni ko'rsatdi:

1. Akademik ko'nikmalarga ega talabalar o'zlashtirish darajasi yuqori ekanligi aniqlandi

2. Tanqidiy fikrlash rivojlangan talabalar murakkab muammolarni tez va samarali hal qila olishadi.

3. Ilmiy yozish ko'nikmalari shakllangan talabalar ilmiy ishlarda faolroq ishtirok etadi.

4. Mustaqil o'rganish qobiliyati rivojlangan talabalar kasbiy jihatdan tez

moslashadi.

Shuningdek, so'rovnoma natijalari talabalarning aksariyati akademik ko'nikmalarni rivojlantirishga ehtiyoj sezishini ko'rsatdi.

Tadqiqot natijalari professional ta'lim jarayonida akademik ko'nikmalarni rivojlantirish talabalarning umumiy o'zlashtirish ko'rsatkichlariga sezilarli ta'sir ko'rsatishini aniqladi.

1. Akademik ko'nikmalar darajasi va o'zlashtirish ko'rsatkichlari

Olingan ma'lumotlarga ko'ra, akademik ko'nikmalari yuqori darajada rivojlangan talabalarning o'rtacha akademik ko'rsatkichlari past darajadagi talabalar bilan solishtirganda 20–25% yuqori ekanligi kuzatildi. Bu esa akademik ko'nikmalar ta'lim samaradorligining muhim omili ekanligini tasdiqlaydi.

2. Tanqidiy fikrlash va muammo yechish qobiliyati

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, tanqidiy fikrlash ko'nikmalariga ega talabalar murakkab vaziyatlarda:

muammolarni aniqlashda 30% tezroq,

optimal yechim topishda esa 25% samaraliroq natija ko'rsatgan.

3. Mustaqil o'rganish ko'nikmalari

So'rovnoma natijalariga ko'ra, talablarning 68% mustaqil o'rganish ko'nikmalarini yetarli darajada rivojlantirmaganini bildirgan. Shu bilan birga, yuqori darajadagi mustaqil o'rganish qobiliyatiga ega talabalar:

qo'shimcha manbalardan foydalanishda faolroq (o'rtacha 2 barobar ko'p), o'zlashtirishda barqarorroq natijalarni qayd etgan.

4. Akademik yozuv va ilmiy faoliyat

Portfel tahlili natijalari shuni ko'rsatdiki:

akademik yozuv ko'nikmalariga ega talabalar ilmiy maqola va referatlar tayyorlashda 40% yuqori sifat ko'rsatkichlariga ega

bunday talabalar konferensiya va ilmiy loyihalarda ishtirok etish ehtimoli 2,5 barobar yuqori

5. O'qitish metodlari ta'siri

Interaktiv va muammoli ta'lim metodlari qo'llanilgan guruhlarda akademik ko'nikmalar rivojlanishi an'anaviy metodlarga nisbatan 35% yuqori bo'lganligi aniqlandi.

6. Korrelyatsion tahlil natijalari

Statistik tahlil natijalari akademik ko'nikmalar va ta'lim samaradorligi o'rtasida musbat kuchli bog'liqlik ($r = 0.72$) mavjudligini ko'rsatdi. Bu ko'rsatkich akademik ko'nikmalar oshgani sari o'zlashtirish darajasi ham oshishini anglatadi.

Muhokama: Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, akademik ko'nikmalar professional ta'limning ajralmas qismi hisoblanadi. Ular nafaqat ta'lim sifatini

oshiradi, balki talabalarning kelajakdagi kasbiy faoliyatiga ham bevosita ta'sir qiladi. Bugungi kunda ta'lim jarayoniga innovatsion metodlarni joriy etish orqali akademik ko'nikmalarni rivojlantirish mumkin. Masalan:

loyiha asosida o'qitish

muammoli ta'lim

interaktiv metodlar

Shuningdek, o'qituvchilarning roli ham muhim bo'lib, ular talabalarni mustaqil fikrlashga yo'naltirishi zarur.

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, akademik ko'nikmalar professional ta'lim samaradorligini oshiruvchi asosiy omillardan biridir. Ularni rivojlantirish orqali talabalar nafaqat bilimli, balki raqobatbardosh mutaxassis sifatida shakllanadi. Kelgusida akademik ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan maxsus dasturlar ishlab chiqish va ularni ta'lim tizimiga joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. European Commission (2017). Developing Key Competences for Lifelong Learning. Brussels.
2. B. Xodjaev (2020). Pedagogik kompetentlik asoslari. Toshkent.
3. N. Muslimov (2017). Kasbiy ta'lim metodikasi. Toshkent: O'qituvchi.
4. OECD (2018). The Future of Education and Skills 2030. Paris: OECD Publishing.
5. O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi (2019). Oliy ta'limni rivojlantirish konsepsiyasi. Toshkent.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori (2017). Oliy ta'lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida. Toshkent.